

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-674-4-45>

PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE BAILOR IN CRIMINAL PROCEEDINGS

ЗАХИСТ ПРАВ ЗАСТАВОДАВЦЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Marchuk S. V.

*Lawyer in private practice
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Марчук С. В.

*адвокат, індивідуальна адвокатська
практика
м. Івано-Франківськ, Україна*

Запобіжний захід у вигляді застави посідає особливе місце у системі кримінально-процесуальних гарантій, оскільки поєднує забезпечення належної процесуальної поведінки підозрюваного чи обвинуваченого та втручання у сферу майнових прав. Водночас чинне кримінальне процесуальне законодавство України не містить достатніх процесуальних гарантій захисту прав заставодавця – третьої особи, яка не є суб'єктом кримінальної відповідальності, однак несе ризик втрати власного майна.

На сьогодні вбачається тенденція до збільшення відсотку випадків застосування судами запобіжного заходу у вигляді застави як альтернативи триманню під вартою. Така тенденція відповідає європейським стандартам захисту прав людини, відповідно до яких позбавлення свободи має застосовуватися як крайній захід. Поруч з тим, неврегулювання законодавцем багатьох аспектів реалізації застави в контексті захисту прав заставодавця щодо повернення власних коштів на стадії досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, до винесення вироку, породжує ряд юридичних проблем та прогалин, які потребують врегулювання.

Конвенційною основою застосування застави є стаття 5 § 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2], яка передбачає можливість звільнення особи за умови надання гарантій її явки до суду. У Guide on Article 5 (2023) наголошується, що застава повинна відповідати принципу пропорційності та не може використовуватися як прихована санкція [5].

Відповідно до статті 182 КПК України застава полягає у внесенні коштів з метою забезпечення виконання процесуальних обов'язків [1]. Закон допускає внесення застави як підозрюваним, так і третьою особою – заставодавцем. Згідно з пунктом 25 частини першої статті 3 КПК України заставодавець є учасником кримінального провадження

[1], однак обсяг його процесуальних прав є обмеженим і не забезпечує належного захисту майнових інтересів у випадках недобросовісної поведінки підозрюваного чи обвинуваченого.

Виходячи з концепції Європейського права доцільно зазначити, що з точки зору Європейського Суду з прав людини, застава є не санкцією, але гарантією явки підозрюваного, обвинуваченого до суду.

Зокрема, у справі *Neumeister v. Austria* суд зазначив, що метою застави є забезпечення явки особи до суду, а не застосування санкції [3].

Таким чином застава не повинна використовуватися в якості покарання третіх осіб. У цьому контексті, кошти третіх осіб- заставодавця- повинні підлягати захисту держави, що кореспондується із ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції.

Частина дев'ята статті 182 КПК України визначає порядок звернення застави в дохід держави, однак не передбачає механізму ініціювання заставодавцем дострокового повернення коштів або перегляду запобіжного заходу, до моменту їх звернення в дохід держави.

Поруч з тим, втручання у майнову сферу заставодавця повинно оцінюватися крізь призму статті 1 Першого протоколу до Конвенції [2], яка гарантує захист права власності. Сучасні наукові дослідження підтверджують необхідність забезпечення балансу між інтересами кримінального правосуддя та правом власності третіх осіб [4].

У практичній площині виникають ситуації, коли заставодавець зазнає негативних наслідків через недобросовісну поведінку підозрюваного чи обвинуваченого, включно з випадками психологічного чи фізичного впливу, обману або примусу. За відсутності законодавчо визначеного механізму реагування така особа фактично позбавлена ефективного засобу захисту.

З огляду на викладене доцільним є внесення змін до статті 182 КПК України шляхом закріплення права заставодавця на ініціювання перегляду запобіжного заходу та визначення чіткої процедури звернення із відповідним клопотанням на стадії досудового розслідування до прокурора, а на стадії судового розгляду – до суду.

Виконання завдань кримінального провадження щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду не може мати наслідком порушення майнових прав третіх осіб, а саме – заставодавця, тому вищевикладену прогалину в українському кримінально-процесуальному законодавстві доцільно усунути шляхом внесення змін до статті 182 КПК України, з метою закріплення процесуального права заставодавця на ініціювання перегляду запобіжного заходу та встановлення додаткових гарантій захисту права

власності особи, що внесла кошти в якості застави, відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Вдосконалення нормативного регулювання інституту застави сприятиме забезпеченню принципу верховенства права та дотриманню міжнародних стандартів захисту права власності.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. Ст. 88.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Протокол № 1 до неї. Ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР.

3. Case of Neumeister v. Austria (Application no. 1936/63), Judgment of 27 June 1968. European Court of Human Rights.

4. Гловюк І. В. Гарантії права власності у кримінальному провадженні. *Юридична Україна*. 2024. № 2. С. 34–41.

5. Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights. Strasbourg: Council of Europe, 2023.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-674-4-46>

SEARCH AS A DYNAMIC SYSTEM: PROBLEMS OF LEGITIMACY AND ADMISSIBILITY OF EVIDENCE

ОБШУК ЯК ДИНАМІЧНА СИСТЕМА: ПРОБЛЕМИ ЛЕГІТИМНОСТІ ТА ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ

Myroshnychenko Yu. M.

*Doctor of Law, Judge
Mukachevo City District Court of the
Transcarpathian Region
Mukachevo, Ukraine*

Мирошніченко Ю. М.

*доктор юридичних наук, суддя
Мукачівський міськрайсуд
Закарпатської області
м. Мукачево, Україна*

Ефективність досудового розслідування значною мірою залежить від якості проведення обшуку як найбільш інтенсивної форми процесуального втручання у сферу приватності особи. Застосування системно-діяльнісного підходу дозволяє розглядати обшук не як сукупність ізольованих процесуальних актів, а як цілісну динамічну систему, у якій об'єкти, суб'єкти, фактичні підстави та процесуальні